Վյաչեսլավ Տիտով.

«Որպես ականատես վկայում եմ. Շահումյանում եւ Արցախում իրականացվում է եղեռն»

Հուլիսի 24-ին Շահումյանի շրջանից Երեւան վերադարձավ Մոսխորհրդի պատգամավոր Վյաչեսլավ Տիտովը, որն այնտեղ էր գտնվում հուլիսի 8-ից: Հուլիսի 25-ին ՀՀ Նախարարների խորհրդում նա մասնակցեց պաշտպանության կոմիտեի կազմակերպած բրիֆինգին, որի ավարտից հետո մեր թղթակից Հակոբ Ասատրյանը դիմեց պատգամավորին:

- Դուք պատրաստել եք Շահումյանի շրջանում եւ Արցախում եղած ականատեսի՝ ձեր հայտարարությունը: Խնդրում եմ ընդհանուր գծերով ներկայացրեք այն:

- Եթե ես ականատես չլինեի,- ասաց Տիտովը,- ապա դժվար թե հավատայի, թե ինչպես է խորհրդային բանակը մասնակցում այդ բարբարոս գործողություններին: Ինձ համար ակնհայտ դարձավ, որ միութենական կառավարությունը վարում է ձեւականորեն Ադրբեջանին պատկանող տարածքներից բնիկ հայ բնակչության բռնի դուրս բերման ծրագրված քաղաքականություն: Հանցագործությունը կրկնապատկվում է նրանով, որ այդ քաղաքականության մեջ են ներքաշվում կարմիր բանակի զինված ուժերը, այն բանակի, որ կոչված է պաշտպանելու ժողովրդին:

Այն, ինչ ես տեսա 1991-ի հուլիսի 24-ին Վերիշեն գյուղում, ինքս օրն անցկացնելով գյուղի բնակիչների հետ կրակոցների տակ, դժվար է նկարագրել: Առավոտյան ժամը 8-ից գյուղի շուրջը սկսեցին պտտվել ուղղաթիռներ, իսկ ժամը 9-ից լեռներից սկսվեց հաուբիցային կրակ, որը համարյա անդադար շարունակվեց մինչեւ երեկոյան ժամը 18-ը: Մարդիկ վախից ու սարսափից թաքնվել էին նկուղներում: Գրեթե ամեն մի տնից լսվում էր մանկան լաց: Միայն երկար լռությունից հետո փողոցներում սկսեցին երեւալ մարդիկ: Երբ մթնում էր, ինձ մեքենայով տարան Շահումյան: Ճանապարհի ողջ երկայնքով շարժվում էին մարդկանց շարասյուները՝ ամենաանհրաժեշտ իրերով բեռնված: Փաստորեն, մոտ 6 հազար բնակչությամբ գյուղը կանգնած է մի նոր տեղահանության շեմին:

Խաղաղ ժողովրդի հետ տարվում է զինված պատերազմ: Այն ժողովրդի, որն ուզում է ապրել ու աշխատել, այն ժողովրդի, որ ամենեւին մեղավոր չէ:

Ես իմ հայտարարությամբ կոչ եմ անում երկրի ողջ առաջադեմ ուժերին՝ սատար կանգնել Ադրբեջանի ազգային փոքրամասնությունների մարդկային տարրական իրավունքների պաշտպանությանը: Եթե մենք չպաշտպանենք նրանց իրավունքներն այսօր, ապա վաղը մենք չենք կարողանա պաշտպանել նաեւ մեր իրավունքները: Պահանջում ենք պատժել բոլոր նրանց, ովքեր մեղավոր են այդ եղեռնի համար:

- Արցախ այցելելուց առաջ, դուք արդեն ծանո՞թ էիք շրջանի իրադրությանը:

- Չմեղանչելով ճշմարտության դեմ, պետք է ասեմ, որ Ղարաբաղ մեկնելուց առաջ պատկերացնում էի, թե պայքար է տարվում զինված գրոհայինների դեմ, որոնց ուղղակի պետք է զինաթափել: Ես այնտեղ չտեսա ոչ մի զինված գրոհայինի: Կային զինված տեղացիներ, որոնք զենքով պատրաստ էին պաշտպանելու ոչ թե իրենց կյանքը, այլ՝ պապերի հողում մնալու իրավունքը: Ես շատ լավ հասկանում եմ այդ մարդկանց: Մինչ այդ ես եղա նաեւ մի քանի այլ գյուղերում, Ղարաբաղում այցելեցի եւ հայկական, եւ ադրբեջանական կողմերին, եւ ահա թե ինչ տեսա: Ադրբեջանական կողմում ես նկատեցի մեծ թվով ազերի փախստականների, որոնց պահում են վատ պայմաններում: Եւ երբ նրանց հարցնում ես, թե նրանց ինչ է սպասում, բոլորը հաստատակամորեն պատասխանում են, որ իրենց խոստացել են կամ վերա
դարձնել այն տեղերը, որտեղից եկել են, կամ է
այն նոր գյուղերը, որոնցից հայերին տեղահա
նում են: Ես կարծում եմ, որ Ադրբեջանի փա
խըստականների ներկայությունը չի արդարաց
նում, որ նոր արյունահեղություն լինի, նորից
քարոզվի ատելություն եւ թշնամանք:

Ես հանդիպեցի նաեւ խորհրդային բանակի
ներկայացուցիչների հետ, սակայն այդ հանդի
պումների ժամանակ մենք փոխհամաձայնու
թյան չհասանք:

**- Ձեր համոզմամբ ո՞վ է մեղավոր ըս
տեղծված իրավիճակի համար:**

- Նման օրհասական վիճակի համար,- շա
րունակում է Տիտովը,- մեղավոր ենք բոլորս: Ե
առաջին հերթին այն հարցում, որ չենք հետա
քրքրվում փոքր ժողովուրդների ճակատագրո
ճիշտն ասած, այս խնդրի՝ հասկապես փախս
տականների հարցի հետ, ես առնչվեցի Մոսխո
րհրդում, երբ սկսեցի աշխատել փախստականնե
րի հանձնաժողովում: Ձեզ հայտնի է, որ Մոս
վայում շատ լուրջ է դրված փախստականներ
հարցը, որոնց թվում ամենաշատը հայերն են
Գիտեք, մոսկվացիներն այնքան էլ գոհ չեն, ո
այժմ փախստականներին բնակարան կամ աշ
խատանք է տրվում, երբեմն ծագում են նաեւ
կոնֆլիկտային իրավիճակներ: Դրա համար
ես գործուղվեցի Արցախ եւ Շահումյան, որպես
զի տեղում ծանոթանամ իրադրության
բուն պատճառներին:

Ինչ վերաբերում է տեղացիների դիրքորոշմա
նը, ապա ես երկու կողմից էլ տեսա շատ լա
վերաբերմունք ռուսների նկատմամբ, երկու կո
մերն էլ ռուսներին համարում են եղբայրներ, ո
մի թշնամություն չնկատվեց: Թեեւ ես վերջ
գործողություններից հետո նկատեցի նաեւ կա
միր բանակի եւ ռուսների նույնացում, սակա
հայերն այնուամենայնիվ ասում էին, որ չ
կարող բանակի վրա կրակել, քանզի այնտ
ռուսներն են ծառայում:

**- Իսկ դուք փորձեցի՞ք այցելել Ադրբ
ջանի այն բանտերը, որոնցում պահվո
են հայ պատանդներ:**

- Ցավոք, լինելով Շուշիում, ես չգիտեի, ո
այնտեղ բանտ կա: Այդ մասին իմացա, երբ ա
դեն Ստեփանակերտում էի: Ես տեղեկացա, ո
այնտեղի բանտում կան շատ ստեփանակերտցի
ներ, որոնց ձերբակալել էին առանց որեւէ պա
տճառի: Երբ ես եղա Ստեփանակերտում, ինձ ո
պես Մոսկվայի ներկայացուցչի շատ տեղաց
ներ դիմեցին, որպեսզի ես օգնեմ ազատելու ի
րենց ձերբակալված բարեկամներին: Ի դե
նրանցից շատերին ձերբակալել էին սուտ մ
ղադրանքների հիման վրա:

Հիշում եմ մի կնոջ, որ երկու ամիս էր ի
ամուսնացել էր մի 3 երեխայատեր վաճառո
հետ: Ամուսնուն մեղադրել են թմրադեղերի օգ
տագործման մեջ, թեեւ կինը պնդում է, որ ա
մուսինը դրանով երբեք չի զբաղվել: Տեղեկացա
նաեւ, որ դիտմամբ մարդկանց ձերբակալում
են, որ հետո նրանց համար փրկագին պահա
ջեն: Օմոնականներն արդեն զբաղվում են նա
եւ կոմերցիայով: Նշում են նաեւ փրկագնի ա
ժեքը: Զգացվում է, որ արհեստականորեն ստեղ
վում է ահաբեկչության մթնոլորտ: Մարդիկ վ
խենում են անգամ փողոց դուրս գալ, որովհե
եւ կարող են իրենց ձերբակալել: Ես իմացա
նաեւ, որ Շուշիի բանտն այնքան է լցված, ո
տեղ չկա: 1000-ից ավելի մարդկանց են ձեր
բակալել, որոնցից 500-ը դեռ բանտում են:

**- Մոսկվա վերադառնալուց հետո ի՞ն
եք մտադիր անել.**

- Ցանկանում եմ անմիջապես կապ հաս
տատել այնպիսի մարդկանց հետ, որոնցից ինչ-որ
բան կախված կլինի: Նկատի ունեմ այնպիսի
հեղինակությունների, ինչպիսիք են Գ. Պոպովը,
Գ. Ստարովոյտովան, Թ. Գդլյանը, Յու. Աֆանա-
սեւը, որոնք կարող են խորհուրդ տալ, թե ինչ
կարելի է շտապ ձեռնարկել: Համոզված եմ, ո
պետք է գործել արագ եւ դա կախված է ոչ թ
ինձանից, այլ այն հեղինակություններից, որո
մուտք ունեն Գորբաչովի, Ելցինի մոտ:

**- Դուք համոզվա՞ծ եք, որ ձեր փորձեր
կլինեն արդյունավետ: Չէ՞ որ 4 տարի
մենք եւ այդ հեղինակություններից շատ
րը պայքարում ենք եւ գրեթե ոչնչի չե
հասել:**

- Թեեւ ես նույնպես կասկածում եմ, բա
պետք է հավատալ: Չենք կարող այսօր անտա
բեր լինել: Ես պետք է ի լուր բոլորի հայտար
րեմ, որ այն, ինչ տեղի է ունենում այստեղ,
կատարվում աշխարհի մի այլ երկրում: Դա ո
միայն խայտառակություն է, սեւ բիծ, որը կա
մեր երկրի վրա: